

Stališča do samomora: kako se izražajo v različnih študentskih skupinah, kakšen je njihov odnos do drugih stališč in do različnih kognitivnih stilov

MARGA KOČMUR, VELKO S. RUS

PROBLEM

Osnovni problem raziskave lahko formuliramo z naslednjimi vprašanji: Ali se stališča do samomora pomembno razlikujejo glede na različne študijske usmeritve oziroma glede na skupine študentov psihologije, sociologije in medicine? Gre za tri skupine "aktualnih" oziroma bodočih intelektualcev, predstavnikov različnih vrst inteligence, tistih, ki jim bo zdravje in "duševno zdravje naroda" celo ena od poklicnih skrbi. Ali obstajajo pomembne povezave med stališči do samomora na eni strani ter nekaterimi drugimi socialno relevantnimi stališči in kognitivnimi stili na drugi strani?

CILJI

Cilj je analiza strukture stališč do samomora in sicer na vzorcu izbranega segmenta populacije mladih (študentov). Le-ti predstavljajo pomemben del aktualnih in bodočih INTELEKTUALCEV. Odnos intelektualcev do SAMOMORA pa je hkrati del njihove vrednotno - življenjske usmeritve in kot tak izjemno pomembno vprašanje v zvezi z "zdravjem naroda".

METODA IN POSTOPEK

Skupaj je bilo preizkušanih 270 respondentov, od tega 108 študentov medicine (1. letnik), 71 študentov psihologije (3. in 4. letnik) in 91 študentov sociologije (1. letnik).

Povprečna starost ($\bar{X}$) preizkušanih študentov medicine je znašala 19,9 let ($SD=0.74$), študentov psihologije 21.6 let ($SD=1.3$) in študentov sociologije 20 let ($SD=1$).

Preizkušanje je bilo skupinsko, študentje vsake študijske usmeritve so bili preizkušani posebej.

V 2. delu raziskave je bilo preizkušanih 81 študentov psihologije (3. in 4. letnik). Preizkus je potekal kot skupinski preizkus.

V 1. delu raziskave je bil apliciran slovenski prevod vprašalnika SUIAT (iz kratice suicide - attitudes/avtor Diekstra).

Prevod je bil narejen na osnovi predloge vprašalnika v angleškem jeziku, ki pa se ne sklada popolnoma z verzijo vprašalnika, ki je opisana v priročniku. Pri prevodu in urejanju vprašalnika je sodelovala dr. Marga Kočmur.

V 2. delu raziskave je bil poleg SUATT-a uporabljen tudi vzorec postavk iz Adornove skale avtoritarnih tendenc (povzeto po Triandisu, 1975) ter lestvici stališč, ki ju je konstruiral in metrično preizkusil Velko S. Rus. Gre za stališča do: - sprejemljivosti socialne (družbene) hierarhije - vrednostnega simbolizma. Uporabljene so bile tudi naslednje lestvice stališč, ki so jih konstruirali študentje psihologije v šolskem letu

1993/4, in sicer s pomočjo Velka S. Rusa. Gre za naslednje lestvice stališč do: - samomora - natalitete pri Slovencih - uresničenosti etike v slovenski družbi - spolnosti - evtanazije - mešanih zakonov - partnerskih konfliktov - rekreacije - eksperimentov v zoopsihologiji - lastne telesne sheme - lastne (osebne) neodvisnosti - restavracije Mc Donalds - do mladinskih skupin (na splošno ter do: skinheadov, Yuppijev in do mladih fizikov) - konfliktov v industriji.

PRIČAKOVANJA

V raziskavi sva preverjala naslednja pričakovanja:

Splošne in specifične (stališčne) orientacije v zvezi s samomorom se ne razlikujejo pomembno glede na: - spol (moški /ženski) - študijsko usmeritev (medicina/psihologija/sociologija) - starost (starostne skupine preizkušancev v intervalu enega leta) - zaznavo tega, kdo naj bi naredil samomor (KDO: respondent sam/oseba, ki jo ima respondent rad/ ljudje nasploh) - zaznavo tega, kako bi respondent storil morebitni samomor.

Med različnimi (specifičnimi) stališči do samomora obstajajo značilne povezanosti.

Faktorske strukture odgovorov se ne razlikujejo glede na to, KDO je zaznan kot tisti, ki naj bi naredil samomor (respondent sam/ oseba, ki mu je blizu/ ljudje nasploh).

Študijska smer pomembno diskriminira različne komplekse odvisnih spremenljivk, ki predstavljajo stališča do samomora z vidika različnih referentov.

Ne obstaja pomemben posamičen niti interaktiven vpliv spola in študijske usmeritve na stališča do samomora.

Stališča do samomora (lestvica/SUIATT) so pomembno povezana s spremenljivkami, ki jih merijo različne lestvice stališč, ki so navedene pri navedbi uporabljenih instrumentov v 2. delu raziskave.

Različni kompleksi stališčnih lestvic in (samo)evaluacij, uporabljenih v drugem delu raziskave (neodvisne spremenljivke), so pomembno povezani z izbranim vidikom stališč do samomora (odvisna spremenljivka: lestvica /SUIATT)).

Preizkus faktorske strukture, kjer so spremenljivke zbirali na različnih stališčnih lestvicah, uporabljenih v 2. delu preizkusa, in trije podzbiri SUATT lestvice (stališča do samomora, ko je referent respondent sam, njemu najljubša oseba ali ljudje nasploh).

NEKATERI REZULTATI

Navedli bomo samo nekatere rezultate: Tako na ravni univariatnih (oneway) kot na ravni multivariatnih diskriminantnih analiz (vsi trije podzbiri in sumarni zbir lestvice stališč do samomora SUIATT) sva odkrila, da imajo študenti psihologije relativno najbolj pozitivna stališča do samomora. Nisva odkrila pomembnih razlik med moškimi in ženskimi preizkušanci glede na njihova splošnejša stališča do samomora na ravni treh podzbir in končnega zbira SUATT lestvice. Značilne razlike med spoloma sva ugotovila le glede na nekatere aspekte stališč do samomora. Kot ilustracijo navajava samo nekatere:

Moški preizkušanci se značilno bolj ($p < 0.05$) kot ženske preizkušanke nagibajo k strinjanju s stališčem, da nekdo, ki napravi samomor, skuša stvari obrniti, zmanipulirati sebi v prid. Moški preizkušanci se bolj kot ženske preizkušanke strinjajo s tem, da je nekdo, ki naredi poskus samomora, tudi namenjen umreti, bolj bi bili prizadeti, če bi samomor naredila njim najdražja oziroma najbližja oseba, značilno manj intenzivno se nagibajo k stališču, da mora biti človek bolan, da poskuša samomor. Sicer pa se oboji

bolj nagibajo stališču, da je temu tako (duševna bolezen kot vzrok samomora). Posledico svojega dejanja (morebitni samomor) moški ocenjujejo pomembno (na ravni intenzitete) bolj negativno kot ženske (čeprav se oboji nagibajo k stališču, da bi bile posledice negativne). Ženske bi prej kot moški posegle po samomoru zaradi izgube zapletitve.

Moški pripisujejo samo nekaj, vendar pomembno več pomena dednosti (pri pogojevanju samomora), bolj kot ženske se nagibajo k stališču, da je samomor premišljeno dejanje in da je izvedba samomora izraz duševne bolezni. Koliko je verjetno, da oseba, ki vam je najbližja in najdražja, naredi samomor zaradi pohabljenega otroka? Moški pomembno več možnosti za samomor pripisujejo omenjeni osebi (v omenjeni situaciji). Moškim se "zdi" pomembno bolj kot ženskam verjetno, da bi njim najljubša oseba naredila samomor, če ne bi mogla imeti otrok. (Rezultat je lahko zelo zanimiv tudi z vidika študija spolov.) Koliko je verjetno, da najbližja in najdražja oseba naredi samomor, če bi koga ubila? Moški sprejemajo omenjeno dejanje kot (značilno) bolj verjetno kot pa ženske (razlika je pomembna na nivoju intenzitete, ne pa v smislu valence). Za vse primere, ko smo zavrnili ničelno hipotezo, pa je značilno, da smo značilne razlike odkrili na nivoju intenzitete, nikjer pa tudi v smislu valence.

Spremenljivka, ki pomembno razločuje vse tri podzbiore in končni zbir lestvice stališč do samomora SUATT pa je prednosten način izvedbe samomora (relativno najbolj pozitivna stališča do samomora imajo osebe, ki bi kot način izbrale skok z višine). To pa velja samo za primer, ko je referent respondent sam, ne pa tudi v primeru, ko sta referenta njemu najljubša oseba ali "ljudje splošno".

Odnosi med različnimi, že omenjenimi spremenljivkami so bili analizirani na bivariatni, multivariatni in kvaziekperimentalni način, kjer so spremenljivke iz vprašalnika SUATT večinoma odvisne spremenljivke.

Niti posamičnega niti interaktivnega učinka spola in starosti (v razmiku enega leta) nisva odkrila na stališču do samomora, ko je referent respondentu najljubša oseba oziroma "ljudje sploh". V primeru pa, ko odvisno spremenljivko predstavljajo stališča do samomora, ki jih izraža respondent(ka) sam(a), je bila zavrnjena ničelna hipoteza v zvezi z interaktivnim učinkom. Dekleta, mlajša od 19 let, imajo pozitivnejša stališča do samomora kot tista, ki so presegla to starostno mejo.

Faktorizacija zbirov posamičnih stališčenih lestvic, ki smo jih aplicirali poleg SUATT-a oziroma njegovih treh podzbirov, pokaže, da so z enakim faktorjem nasičeni samo vsi trije SUATT podzbiri in lestvica stališč do evtanazije.

Rezultati multiplih regresij s kognitivnimi stili Kolbovega tipa kot neodvisnimi spremenljivkami pokažejo, da je stil tipa "konkretno izkušnje" tisti, ki najbolj pomembno prispeva h korelaciji s posameznimi SUATT podzbiri.

Ta kratek pregled raziskave je le del širšega projekta v zvezi z raziskovanjem samomora, v katerem sodelujejo še številni drugi raziskovalci (dr. Maja Rus - Makovec, mag. Matjaž Matevžič, dr. Jože Šter, skupina študentov psihologije in sociologije itd.) in ki vprašanje samomora povezuje tudi z vrednotami, samopodobo, sociokognitivnimi značilnostmi itd.. Predvsem pa gre za poskus analize nečesa, kar poleg alkoholizma in prometnih nesreč predstavlja "koso slovenskega naroda". Posebno odgovornost za poskuse razreševanja tega vprašanja pa imajo ravno intelektualci. Zato naj bodo intelektualci "subjekt in objekt" tovrstnih raziskav.